

Михайло Осадчий) – тоді приходили до нього з болем і проханням про прощення його учні і друзі. Розраджував, сміявся. Ні до кого не мав зла. Каламбури: “Що я, дурний, все життя робив? Та тут така Божа робота! Тепло, кіт, телефон, друкарська машинка, і друзі приходять”. Підробляв технічними перекладами, за які платили копійки. “Аморальні вчинки” продовжувались. Згодом Роман організував перший осередок Руху між кочегарами. Це було навіть щось вагомніше за Рух творчих спілок, який ми заснували у Спільці художників.

Незважаючи на постійну активну участь членів нашої родини у громадському та політичному житті – від заснування Руху, участі в підготовці перших демократичних виборів, налагодження міжнародних зв’язків до участі в багатьох міжнародних та європейських політичних, релігійних та екуменічних форумах і конгресах, завжди існував пріоритет – “збереження цілості архіву”. Важливість цього завдання в родині передавалася дітям і внукам. Повага до книжки і паперу, які творили історію, робилася елементом виховання. А обережність ставала спадковою рисою характеру того, кому приходила черга доглядати цей вогонь.

Леся Крип’якевич (Львів)

НОТАТКИ ПРО ПУБЛІКАЦІЮ ДЖЕРЕЛ З ІСТОРІЇ ЗАСНУВАННЯ КЛУБУ ТВОРЧОЇ МОЛОДІ

Останніми роками історія Клубу творчої молоді “Сучасник” викликає посилений інтерес. Досі їй, щоправда, не присвячено жодної спеціальної книжки, але видано багато джерел¹. Основоположними історичними джерелами до історії шістдесятництва лишається його власна документальна спадщина.

Уже тепер видно, що перед у виданні цієї спадщини вели самі шістдесятники. Провідну роль у видаванні джерел з історії Клубу творчої молоді, а відтак і всього шістдесятництва відіграли вони самі. Важко переоцінити наукове й культурницьке значення цієї археографічної роботи. Найпомітніше тут: усе, що з огляду на цензуру називалось непрямо, тепер одержало імена. Усі персонажі ідентифіковано. Джерельна база для майбутніх досліджень готова.

Треба сказати, що до літератури вже встигли внести певну плутанину, зокрема в саме датування Клубу. Згідно з “Енциклопедією історії України”, він виник наприкінці 1959 року². Думається, цю дату взято з розповідей сучасників про організацію ватаг колядників. До речі, як стверджує Галина Шумська, ансамбль Володимира Нероденка “Веснянка” вперше колядував 31 грудня 1960 р.³

¹ *Корогодський Р.* Брама світла: Шістдесятники. – Львів, 2009. – 656 с., [16] с. іл.; *Білокін С.* Клуб творчої молоді “Сучасник” // Київ і кияни: Матеріали щорічної науково-практичної конференції. – К., 2010. – Вип. 10. – С. 248–298; *Тарнашинська Л.* Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління: (Історико-літературний та поетикальний аспекти). – К., 2010. – 632 с.; *Білокін С.* Клуб творчої молоді “Сучасник” очима влади // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – К., 2011. – Вип. 16. – С. 39–60.

² Енциклопедія історії України. – К., 2007. – Т. 4. – С. 356.

³ Будьмо!: Світлій пам’яті Володимира Нероденка: [Док.-худож. вид. / Упор. Г. Шумська, О. Гутянська]. – К., 2010. – С. 76.

Але є й точніша дата. Мене особливо зацікавила згадка в щоденниках першого президента КТМ Леся Танюка про “Блокнот 8Б”. Свій запис про момент заснування Клубу творчої молоді він навів під 8 березня 1960 р.: “О 17-й – збори з приводу 8 березня, слова гарні, а «капусник» слабенький. [...] А потім залишились, почекали до сьомої: перші збори нашого клубу, який ми вже ніби створили. Був Костя Кримець і Женя Ганін від музикантів, був Ігор Ткачиков від архітекторів, була вся наша “щедрівна група” з консерваторії, Олесь Бердник представляв письменників. Ну, про це окремо – блокнот 8Б. Звичайно, тон задавав театральний інститут; а полум’яна промова Загоруйка – так просто залп «Катюші». Відчуваєш, що все це дуже потрібно людям, що ідея дозріла, і яблуко от-от відірветься від гілки. Я говорив про аксіому нового циклу й спробував дати огляд загальноукраїнської картинки, по всіх спілках і напрямках. Разом зійшлося чоловік з вісімдесят, майже повен зал. Начальству – директорів ми пояснили, що це комсомольський актив. Розплився в усмішці”⁴.

Пошуки цього блокнота виявились успішні, й у 21-му томі щоденника його відтворено в “Додатку”⁵ всуміш із іншими текстами. З одного із них, машинопису “Положення про Клуб Творчої Молоді”, додаток і розпочався.

З археографічної точки зору дуже важливо, що свій молодечий почерк Л. С. легко читає, виправляючи невиразно написані слова й помилки. У рукопису маємо запис від 1 грудня 1960 р.: “Зустріч з В. С. та Ерв. у нас. Запросити Світличних”. У виданні це місце відтворено так: “Зустріч з В. С-ком⁶ та Ервандом⁷ у нас. Запросити Світличних”. У блокноті запис про запрошення Жозефа Линьова в якусь подорож улітку: “Голови у скелях, на всю Україну. Перспектива?”, після чого йдуть явно нерозбірливі слова. У виданні замість цих слів читаємо: “Але вони з Прядком – і про голови комсомольців Трипілля...” (с. 565). Думається, якщо додавати слова, яких немає в оригіналі, важливий коментар ліпше давати багато ширше, причому внизу під рядком.

Збагачення інформації чергується інколи з новими дрібними помилками. У блокноті: “Стаття М. Круш. про Бучму. Міг би написати й не так казенно. А з тими їхніми (!) Ленініми (це так непоштиво про улюбленого вчителя! – С. Б.) – набило оскому”. У виданні: “Стаття М. Круша про Бучму. Міг би (пропущено слово. – С. Б.) й не так казенно. А з тими їхніми Ленініми – набило оскому” (с. 565). У рукописних записах дат народження запис, присвячений Симоненкові (8 січня), опинився у восьмому рядку, у виданні – в шостому. Пропущено-бо двоє авторових родичів, а запис “23.V – мама” перетворивсь у виданні на помилкове “6.V – мама” (с. 561). Натомість ніби “виразний” запис “8.01 – В. Силин” слушно виправлено на “8.01 – В. Симоненко”. В іншому місці “Смерть Біленького” теж виправлено на точніше – “Смерть Білецького” (с. 571). Можна тільки уявити, скільки помилок нарobili б тут археографи.

⁴ *Танюк Лесь*. Твори: У 60 т. – К., 2004. – Т. IV: Щоденники 1959–1960 рр. – С. 385.

⁵ *Його жс*. Твори. Щоденники без купюр: У 60 т. – К., 2011. – Т. XXI: 1968 р.: квітень–червень. – С. 555–590.

⁶ В. Симоненком. Тетяна Близнець, що набирала цей текст, не могла так його розшифрувати.

⁷ В іменному покажчику його треба шукати на прізвище – Григорянц Ерванд (с. 637), але це не кожен вгадає.

Звичайно, це не факсимільне відтворення тексту. Відбувається його редагування, проти чого археографи мали б протестувати. Бо й справді наука є наука. Але з історичної точки зору провадиться уточнення й збагачення тексту, і цій роботі можна тільки радіти. У блокноті після виписок із Писарева йдуть записи про перший вечір Клубу:

“8.ІІІ.1960.

Спробую відновити, з пам’яті.

Від інституту – Володя Загоруйко, я, Женья Кравченко, Зойка Хижняк, Люда Кушкова, Жанна Єгорова + семеро”.

У виданні:

“Того ж вечора я занотував у блокноті (про ці збори).

Спробую відновити, з пам’яті.

Від інституту – Володя Загоруйко, я, Женья Кравченко, Зойка Хижняк, Люда Кушкова, Жанна Єгорова + семеро інших з нашого курсу (Крітенко, Кучерівська, Сидорчук Вол. + Ко” (с. 555).

В іменному покажчику знаходимо:

Крітенко Юрій (1938–1997), актор – 313, 425, 426, 555.

Кучерівська Ольга (1941 р. н.), актриса – 555.

Хижняк Зоя (1939 р. н.), актриса – 555.

Як бачимо, дату перетворено на запис від нинішнього часу: “Того ж вечора...”, що полегшує читання, причому розшифровано імена однокурсників, котрі опинилися із цієї рації в іменному покажчику.

Аналогічний випадок. У блокноті занотовано: “Б. Дм.:”, після чого йде конспект розповіді Бориса Антоненка-Давидовича про сталінського полководця Жукова. У виданні “нічотже сумняшесь” автор відтворює це місце правильним по суті, але формально зовсім далеким: “Запис за Б. Д. Антоненком-Давидовичем.” (с. 562). Звичайно, в історичній науці такого не роблять.

Ще в іншому місці блокнота: “Іван – негативно про [Олександра Єлисейовича] Ільченка”. У виданні: “Іван⁸ – негативно про Ільченка”.

Сам блокнот вставлений у пластикову палітурку “Спутника москвича” із зображенням Останкінської вежі, важливої для його датування. Під час вставлення в нову палітурку блокнот обернувся догори дригом. Іменний покажчик допоміг з’ясувати, що при цьому втрачено французьку адресу Емілія Крюби, Леоніда Селезенка (Капітанівська, 12, пом. 19), Василя Стуса (Львівська, 62, пом. 1) й Галини Севрук (крім хатньої адреси, наведено також адресу майстерні – Артема, 14), а на звороті – Леоніда Осика й Володимира Прядки (Київ-54, вул. Гоголівська, 9, пом. 45). Усі ці дрібниці мають певне значення для історичної топографії тодішнього Києва.

У блокнотах мають значення записи на початках з обох боків, оскільки кожна така сторінка могла стати початковою. Отже, другий бік блокнота починається з мотто: “Початок завше приємний; саме на порозі слід зупинятися. Гете”. Після цього йдуть номери телефонів Сашка Богачука. Оскільки для блокнота, що документує початки КТМ, це виглядає не зовсім гарно, 2011 р. автор переніс його, сумирно в цьому зізнавшись, усередину (с. 578). В іншому випадку виписки з Писарева вчитано за виданням (пор. с. 590), причому правки не відзначено. Наприклад, точніше

⁸ І. Світличний.

MISCELLANEA

було б подати вставку в дужках: “сама по себе [вовсе] не заслуживает внимания” (с. 579), але кому потрібна ця точність?

Після відтворення блокнота зі стор. 590 йдуть інші документи тих часів:

“Секція акторів драматичних театрів (рекомендації Міністерству Культури), 1 грудня 1964 р.” – с. 590–591.

“Звернення учасників Першої республіканської наради..., 1 грудня 1964 р.” – с. 592–593.

“Рекомендації першої республіканської наради..., 2 грудня” (с. 593–595) і так далі.

Як бачимо, тексти щоденників організує хронологія. Але він, без спеціальних студій і коментарів, подекуди заводить. У “Додатку” автор ніде не подає заголовка, з якого читач довідався б, що має справу з публікацією “Блокнота 8Б”. Ніби як заголовки можна сприймати хіба що перші рядки цього додатка:

“2011:

З ненадрукованого раніше:”.

Відтак, за хронологією відтворено тексти, починаючи з “Положення про Клуб Творчої Молоді”, що датується 8 березня 1960 р., й закінчуючи листом Бориса Ступака до автора від 30 червня 2011 р. Такий “заголовок”, що за заголовком і не сприймеш (“З ненадрукованого раніше”), виглядає, втім, досить коректно, оскільки блокнот відтворено по суті лише на с. 555–590. Тексти, що містяться між цими сторінками, не обов’язково до нього належали й не конче 1960 р. були в ньому занотовані.

У рукопису блокнота поміж адресами Івана Світличного, Євгена Сверстюка, Людмили Семикіної, я виявив і свою адресу. Все це дуже зворушливо, але істина дорожча. Думаю, перед першим записом від 1 грудня 1960 р. про Танюкову зустріч із Василем Симоненком у первісному блокноті лишалося порожнє місце. Не казати про Юрія Ільєнка й Наталю Кузякіну, але про мене 1960 р. Лесь Степанович записати не міг. Тоді ми були ще не знайомі, а я мав лише 12 років. Скільки пригадую, я вперше побачив його шойно на вечорі Миколи Куліша в Жовтневому палаці у грудні 1962 р., – коли з трибуни він виступив з блискучою промовою, до якої наважився ввести знамениту фразу тьоті Моті: “Прілічнеє бить ізнасілованной, чем українізированной”. І саме звідти, бо зал був повнісінький, ця фраза, ставши знову популярною, рознеслась по всіх усюдах. А вже безпосередньо ми познайомилися трохи згодом, у Варвари Олексіївни Губенко-Маслюченко, дружини Остапа Вишні. Я прийшов раніше, а коли з’явився з кимось Танюк, виникли якісь проблеми з викиачем. “Руки не доходять”, – спокійно пояснила гостям Варвара Олексіївна. Скоро вже 50 років минуло, а така дрібниця як западе у пам’ять, так чомусь і лишається там.

Таким чином, ніби цільна книжка розпадається на фрагменти, що датуються навіть різними роками. Звичайна джерелознавча робота із внутрішньої критики джерела.

Сергій Білокінь (Київ)